

Algunes concordances entre el secessionisme valencià i el felibrisme pseudo-mistralenc provençal

JOAN-CARLES MARTÍ I CASANOVA

Joan-Carles Martí i Casanova (15 de maig del 2004)

L'anomalia europea del català en la segona meitat del segle XX

En l'any 1850 el mapa lingüístic d'Europa Occidental és el mateix, amb petits retrocessos i avenços territorials, que els mapes lingüístics de la Baixa Edat Mitjana. En la primera meitat del segle XIX la taxa d'analfabetisme és encara força elevada. Entre 1850 i 1914 assistim a uns canvis espectaculars. A l'Estat francès l'analfabetisme gairebé ha desaparegut en 1914 (Thélot, C., et

al., 2004). A l'Estat espanyol hi havia encara més d'un 50% d'analfabetisme femení en 1930, amb un 23% d'analfabets en 1940, els quals davallen al 12,7% en 1960 (Bonet, 1999). El decalatge entre Occitània i els Països Catalans, si fa no fa unes tres generacions, és evident. Si ens referim a la ruralia i a la menestralia ciutadana, els percentatges havien de ser, necessàriament, més alts. En aquest article tractarem, doncs, d'avaluar la repercussió que

això ha tingut en el manteniment de la llengua catalana i presentarem l'estat de la qüestió atenent a una àrea dels Països Catalans i a una altra d'Occitània: el País Valencià i la Provença, amb algunes concordances pel que fa a un *fals prestigi mitificador* que rep el vist-i-plau del regionalisme estatalitzat. El secessionisme valencià fa servir l'argument de fonamentar-se en el prestigi dels clàssics valencians del segle XV –dels quals reneuen contínuament (perquè els veuen massa catalanitzadors), llevat d'aquelles solucions en les quals poden argumentar separar-se del català estàndard–, i Provença es val de l'entronització de Frederic Mistral¹, premi Nobel de literatura –del qual reneua contínuament una part del moviment felibre, sempre que resulta massa occitanitzador. Per tant, es tracta de l'apropiació d'unes marques, buidant-les del seu contingut primigeni, perquè ni els clàssics valencians dubtaren de la unitat del català ni Frederic Mistral de la unitat de l'occità.

Així, durant la tardor del 2004 assistírem a una nova embranzida de la secessió lingüística valenciana, emparada, paradoxalment, en l'anunciada superació del problema amb la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en 1998, la qual, malgrat tenir una majoria qualificada d'especialistes en llengua catalana, es veu políticament mediatitzada per l'espanyolisme més ferotge i per les concessions que es fan a un sector residual, el qual voldria que València fóra una ciutat-estat medieval, pel que fa al seu país, sense deixar de ser la tercera ciutat de la Corona d'Espanya pel que fa a la seva projecció estatal i internacional. Per la seva banda, Marsella s'estima més ser la segona ciutat de França que no pas la gran metròpoli que Occitània hauria ne-

¹ Malgrat que el felibrisme es proposà d'aconseguir la renaixença cultural de la Provença i, per extensió, de tota Occitània (i, en aquest sentit, establiren lligams d'amistat amb llurs companys catalans des de 1859), llur procedència burgesa els impedí d'afrontar l'autèntica problemàtica social del país (al moment de la proclamació de la Comuna, el 1871, s'inhibiren), i, com a reacció, es reclogueren en un idealisme utòpic que, a la llarga, els abocà a un folklorisme tradicionalista i nostàlgic. Dit això, tornaren a l'occità la seva dignitat cultural i prepararen, doncs, l'arribada del moviment occitanista, més eficaç, políticament.

cessitat, alhora que els felibres pseudo-mistralencs «enarboren arguments anticientífics» des de «manifestacions molt particulars de subordinació intocable i d'antinormisme dialectalista» (Sumien, 2004). A més a més, el secessionisme valencià no s'explica sense l'existència d'una Barcelona que es planta contra els dissenys d'un Estat espanyol fet a imatge i semblança del seu origen dinàstic borbònic francès.

Extensió de l'educació i dels mitjans de comunicació: Occitània i els Països Catalans

Quan la televisió arribà, l'any 1950, a França, l'ensenyament públic ja havia dut a terme, en menys de tres generacions, el mandat uniformitzador revolucionari de 1789² amb l'extensió de l'escola primària gratuïta de Jules Ferry en 1882. El patriotisme francès de la Segona Guerra Mundial (1939-1945) acabaria de reblar-hi el clau, llevat d'algunes zones laterals, conservadores o de la resistència de cercles militants.

Així, en els anys trenta, amb l'aparició del cinema sonor, l'èxit del gran actor Fernandel es fonamentarà en l'explotació caricaturesca del seu accent marsellès, més enllà del seu talent còmic innegable. Marsella, que hauria pogut haver liderat la norma del bon parlar occità del segle XIX, afrancesada i agenollada, es presta a fer de barret de rialles com a exemple d'anti-norma del bon parlar francès. Així, en tractar la segona urbs de la República amb condescendència, París s'estalviarà qual-sevol qüestionament del seu imperi sobre l'hexàgon. Fernandel obria la boca i tots els cinemes de França esclataven a riure davant una allau d'ortografisme i de vocals que no s'han de pronunciar en francès estàndard. Veiem un accent marsellès que a la primeria del segle XXI es bat lentament en retirada, alhora que un nou regionalisme possibilista reivindica un francès regional *francitan* davant la pèrdua de *l'occitan*. Així, l'arribada de la televisió pública trobarà una població en una fase molt avançada de substitució lingüística.

En canvi, la televisió no arribarà a Barcelona fins a 1959 i no abastarà tot el territori fins ben avançats els anys seixanta. A diferència d'Occitània, el castellà encara no s'havia endinsat gaire en la immensa majoria de les llars catalanoparlants populars. I això des dels Pirineus fins a Elx, amb l'excepció d'Alacant i València i d'algunes famílies de la burgesia benestant de les poblacions grans i mitjanes. Res que no fóra encara irreversible. El període que va de 1940 a 1980 significarà una acceleració gradual de la castellanització valenciana interna amb l'accés de

les classes populars a l'ensenyament superior. Paradoxalment, també significarà l'extensió comarcal del catalanisme polític d'arrel fusteriana, que assentarà les bases de l'eclosió valenciana dels anys setanta i vuitanta.

Una generació després, en 1985, a través de la cooficialització i amb el català a les escoles, les emissions de la Televisió de Catalunya s'estendran tant al País Valencià com a les Balears. Pel que fa al País Valencià, Canal 9 començarà a emetre a la darrerria dels vuitanta, amb una castellanització creixent arran de l'arribada del PP al poder

Occitània i els Països Catalans. (Mapa fet per Jacme Taupiac)

² Vull agrair al lingüista occità Joan Barceló aquesta precisió: «matisariaí lo ròtle uniformizador de la «Revolucion» francesa de 1789, essent qu'en realitat s'acontentèt d'aplicar d'idèas ja inspiradas per l'Estat monarquic (çò que doncas mòstra l'ipocrisia republicana) e qu'a la debuta foguèt pas tant ostila a las autras lengas : la declaracion dels dreches de l'òme e del ciutadan se revirèt en lenga d'òc e i aguèt de luchas violentas entre centralisme e federalisme - amb un federalisme ben actiu en Occitània».

en 1995. Així, la segona cadena minoritària valenciana, Punt 2 (íntegrament en català), servirà de refugi dels millors professionals i de la millor fonètica comarcana valenciana, amb una programació culturalista amb poca audiència i pocs mitjans econòmics.

La cooficialització incompleta del català dins l'Estat espanyol, a partir de la darrereria dels setanta, tindrà com a efecte aturar el procés de substitució interna –especialment preocupant en part del País Valencià– mentre l'occità minoritzat es debat entre una xarxa marginal d'escoles primàries –amb uns pocs milers escolaritzats a les *calan-*

grat la presència de comarques castellanoparlants i de grans ciutats molt castellanitzades, un 64% dels joves valencians entre quinze i dinou anys afirmen saber parlar-lo després de vint anys d'ensenyament obligatori i d'exposició parcial a mitjans de comunicació en llengua catalana. Aquestes dades s'han de comparar amb el 43% dels valencians entre seixanta-cinc i seixanta-nou anys que afirmen *saber parlar valencià*, perquè els alfabetitzats en aquest tram d'edat són marginals.

Segons una enquesta³, duta a terme per Marc Antoni Adell, citada en el diari *Levante* (4-1-2005), un 42% dels

a pensar que la cultura espanyola tardo-adolescent i dels joves adults hi té molt a veure, malgrat que intuïm un retorn al català amb l'entrada en el mercat laboral. A més, caldria analitzar si també correspon a una catalanització creixent per sota. Tanmateix, el tema és potser el més preocupant per a la viabilitat futura del català, atesa la xarxa de relacions vitalícies que es creen durant aquest tram d'edat.

Per tant, observem com dues llengües tan pròximes com la catalana i l'occitana –amb un índex de vitalitat popular idèntic cap a 1880– coneixen sorts diverses al llarg del segle XX, mal-

dretas– i unes classes voluntàries poc esteses en el sector públic, unes emissions televisives regionals de curta durada i alguna emissora de ràdio voluntarista, amb l'Estat francès com a paradigma europeu, el més antidemocràtic quant al tractament de les seves llengües històriques. Per al 22 d'octubre del 2005 s'anuncia una *granda manifestacion per la lenga occitana* a Carcassona, i evidentment haurem de donar suport als nostres veïns del nord.

El cas occità enfront del cas valencià

Així, la situació valenciana és envejada pels occitanistes, per bé que la nostra situació no és bona com a Catalunya o a les Balears, on la presència del català és més ferma, malgrat que siguem lluny de la normalitat. Segons el cens de població del 2001, els analfabets en català al País Valencià són el 77,5%. Això no obstant, mal-

alumnes valencians entre 14 i 19 anys s'expressen en català a casa; observem que coincideix, fil per randa, amb el percentatge d'avis que afirmaven, en el cens del 2001, saber parlar català, la qual cosa ens demostra el trencament de la substitució lingüística en el conjunt del País Valencià. En canvi, la utilització en el centre educatiu baixa al 23,4% (17,8% quan és escrita), mentre que al carrer és del 29,4%. L'autor de l'estudi, director de la Societat Valenciana de Psicologia, reclama al sistema educatiu que «actue coherentment i –més enllà del compromís formal de la inclusió de la llengua als curricula– la relació social (el carrer) consolida l'ús de la llengua pròpia». Així i tot, és sorprenent que el mateix estudi assenyalé que un 48% dels joves entre 14 i 16 anys empenen el català entre «bastant» i «molt», mentre que entre els de 17 i 19 anys l'ús sovintejat davalla al 38%. Ens inclinem

grat que el País Valencià es debat ara entre dos corrents oposats: el normalitzador català i l'uniformitzador castellanista. Ambdós corrents es generen tant enfora com endins del País Valencià. D'un costat hi ha la influència de Catalunya, amb l'efecte beneficiós que ha tingut al llarg del territori catalanoparlant, fora de les seves fronteres administratives, amb l'adhesió generalitzada de totes les comarques valencianes; d'un altre, hi ha els corrents castellanitzadors centrals que ressorgeixen amb força d'ençà de l'acabament de la dictadura franquista, amb un predicament especial a les ciutats de València i Alacant. Una estratègia semblant a la que pretén separar la Provença mistralenca de la resta d'Occitània, amb una ortografia basada en el francès i una major francesització del provençal, basats en un prestigi mitificat que menysté qualsevol aportació que arribe d'una Occitània més auto-

³ Adell, Marc Antoni, *Levante*, 4 de gener del 2005. Declaracions del president de l'Associació Valenciana de Psicologia referides a un estudi coordinat per ell.

nomista. Aquests moviments disgregadors reben els noms de *felibrisme*, especialment en el seu vessant *pseudo-mistralenc* a Provença (Sumien, 2004) i de *blaverisme* a València. No és debades que els noms apel·len a emblemes locals⁴ que donen lloc a manifestacions clarament folkloritzants.

Així, no és gens estrany que el secessionisme valencià actual reba el suport incondicional d'algun element notori dels *pseudo-mistralencs*, convidat a conferències lingüístiques fantasmagòriques a València per algun acadèmic valencià del blaverisme secessionista⁵. Tant a França com a Espanya aquests moviments tenen el vist-i-plau dels poders conservadors estatals respectius. Així, al País Valencià, malgrat que el món cultural en llengua catalana siga aclaparadorament unitarista de dalt a baix del país, vivim hipotecats per uns cercles capitalins que se senten ofesos per l'amenaça de la seva possible pèrdua de lideratge. Per a aquesta València, Barcelona representa el que Tolosa de Llenguadoc representa per als felibres marselesos, però amb una gran diferència de pes: Barcelona és l'única gran urbs europea on una llengua no estatal encara és

majoritària, malgrat els crits d'alarma pel que fa a la immigració dels darrers anys. Per contra, malaraudament, es pot viure a Tolosa i a Marsella durant anys sense sentir mai una conversa en occità. Així, els conservadors valencians viuen de la negació de la catalanitat lingüística d'una llengua que diuen estimar. Els exemples són força coneguts. Des del no-reconeixement dels títols de filologia catalana, emesos per les mateixes universitats valencia-

nes, fins a prohibir que personatges del català oriental contesten en la seva variant natural a Canal 9, malgrat ser entrevistats en català occidental pel presentador. Així, hom aconsella que contesten en castellà, cosa que no arriba a passar pas sempre, atesa la natural inclinació dels catalanoparlants a relacionar-se entre ells en la seva llengua. Sovint es fa l'excepció de no negar la catalanitat a polítics catalans: és més fàcil demonitzar-los; en els noti-

40.000 persones pels carrers de València a favor de la secessió del valencià del català; un esdeveniment atiat per l'extrema dreta valenciana i espanyola, convenientment aventada pels conservadors espanyols, pel regionalisme millor entès, amb l'anuència dissimulada dels socialistes que diuen desmarcar-se'n perquè la il·lustració ibèrica i antifranchista, d'arrel republicana, no els permet determinades alegries contra la raó. El que més sorprèn la retina és la piràmide d'edat dels manifestants secessionistes en un país on hi ha tants joves catalanoparlants. No és que no n'hi hagués; senzillament, no hi havia el contingent de joves que corresponia i, sobretot, no hi havia els de la major part de les comarques.

Aquesta mobilització selectiva de joves de tot arreu del país, amb uns altres 40.000 manifestants en la balança, tan sols l'aconsegueix al voltant del 25 d'abril –commemoració de la pèrdua dels furs i de l'oficialitat del català al País Valencià en 1707– Acció Cultural del País Valencià. Els valencians comarcans més actius i conscienciats se senten més atrets per la imatge de contemporaneïtat i de compromís que significa Barcelona, pel que fa a la llengua i cultura compartida. No es tracta que no hi haja consciència de la

importància de València per a la resta del país –si fos això, no hi desfilarien religiosament. Com s'ha repetit sovint, no hi ha país sense València, però no hi ha València sense país, i –el gran drama– València necessita el país, molt més del que el país està disposat a necessitar València, ateses les circumstàncies.

Així, el curs 2004-2005, uns 15.000 professors valencians, amb la capacitació lingüística en català, estan em-

Ajudem-nos, correm! Que no ens deturin ni valls ni muntanyes.

DIBUIX: PILARÍN

ciar els polítics catalans poden passar sense subtítols, perquè quede clar que parlen una varietat *estranyament pròxima i intrínsecament perversa* i les noves que ens porten no acostumen a ser gaire bones per als interessos regnícoles. Tot això, és clar, en la millor tradició propagandística goebbeliana.

Aquestes comparacions entre occitans i valencians ens forneixen algunes claus de per què el 27 de novembre del 2004 es fa una manifestació amb

⁴ Pel que fa al *felibratge*, tan sols recordarem dues citacions. La primera, de Mistral: «Qu'un poble tombe esclau/ si tèn sa lenga tèn sa clau/ per deis cadènas lo desliurar», mentre que la divisa dels felibres és aquella que diu: «lou soulèu me fai canta» (el sol em fa cantar). És clar que Mistral fou occitanista, malgrat ser un dels *fundadors* del felibratge en 1854, a Font-Segunha. Pel que fa al *blaverisme*, refereix, més enllà de la franja blava de la bandera local de València, esdevinguda senyera oficial, al pes desmesurat que alguns valencians atorguen a València pel que fa a la resta del seu propi país. Es tracta, en definitiva, d'un menyspreu a la resta de comarques i de la comunitat catalanoparlant.

⁵ En el II Congrés de la Llengua Valenciana (València, 2003) es va llegir un text del professor de sociolingüística de la Universitat de Rennes (Alta Bretanya), Philippe Blanchet, en el qual definia la personalitat lingüística de la Llengua Valenciana i comparava la pressió catalanista sobre la llengua valenciana amb la pressió occitanista sobre el provençal. El cas és que les relacions entre el món universitari català i occità són les úniques que han de marcar una vertadera col·laboració avantatjosa entre dues llengües, pròximes però independents.

padronats i imparteixen classes a Catalunya i a les Balears, els suficients per a superar la barrera mítica del 5% del vot nacionalista valencià⁶ sense haver de caure en braços de secessionistes o hiperparticularistes acomodaticis. El cas de la diàspora dels professors valencians és, sens dubte, el més punyent del País Valencià actual pel que significa de pèrdua d'un potencial humà necessari.

Si aconseguim de superar aquest escull històric, l'espanyolisme sap que ho tindrà molt dur d'aquí a una generació. D'una cosa estem segurs: l'any 2040 no hi haurà manifestacions per la secessió lingüística pels carrers de València, siga per obsolescència del català al País Valencià o siga per una alta vitalitat del català que eixirà de les comarques cap a unes grans ciutats a les quals tant els costa regenerar-se des de dintre.

La paradoxa valenciana. Entre un futur esperançador i uns interessos bastards

El gran factor d'inflexió de la represa nacional valenciana fou l'aparició del nacionalisme polític catalanista i l'acabament del franquisme amb unes vies democràtiques que pensàvem que serien més civilitzades pel que fa a la nostra causa. Així i tot, tenim televisió, ràdio, escola, literatura, contacte amb les altres variants de la llengua i uns quants premis de consolació més, impensables fa ara trenta anys.

El fet que la immensa majoria dels nascuts abans de 1960 siguen analfabets en català al País Valencià s'afegeix a la paradoxa que els dos terços dels adolescents valencians afirmen tenir competència lingüística en català, malgrat el seu baix ús social, amb unes grans ciutats molt castellanitzades i unes comarques castellanoparlants que creixen en pes específic, especialment a l'extrem Sud. Alhora, els valencians ens enfrontem amb unes generacions anteriors, obligades a evolucionar en poc més d'una generació el que en altres països se'n trigaren tres. Per això, el regionalisme sap que tan sols ens pot guanyar la mà amb una manipulació informativa barroera a gran escala —adreçada especialment a aquests col·lectius analfabetitzats encara majoritaris i educats durant el franquisme—,

que consisteix a separar-nos de la catalanitat a la qual pertanyem de ple dret, onomàstiques particularistes a banda. Saben que és el darrer trumfo que els queda en el joc, perquè l'altre, el de la unitat de la llengua catalana, el tenen perdut abans d'haver començat la partida. A més a més, la darrera estratègia consisteix a silenciar que, durant els darrers trenta anys, l'avenç de l'acceptació de la denominació *català* al costat de *valencià* ha estat notable entre el segment de la població més qualificat i entre les generacions comarcanes més joves.

Així, la fermesa ens exigeix que no deixem d'anomenar *catalana* la llengua, si més no en àmbits formals i acadèmics, perquè això ho aprofitarien en contra nostra, fins i tot, els qui hi veuen bondat i esperança en la proposta, els quals corren el perill de quedar engolits pels poders fàctics, per les noves amistats perilloses i per una nova respectabilitat social que demonitza tot allò que ve de Catalunya. Això ho saben perfectament alguns secessionistes, a qui tocà la loteria amb una reverència possibilista per part del món de la filologia catalana, fins aleshores impertorbable, la qual cosa els permeté un baló d'oxigen i la quarta part dels vots acadèmics, molt per damunt de la seva representació real. Alguns, encara, ni s'ho deuen creure.

Hem de recordar que el monestir de Sant Miquel dels Reis, seu de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, hagué de presenciar un *coup d'état* acadèmic —únic al món occidental— protagonitzat pel Govern valencià al desembre del 2004. En aquella sessió vergonyosa, tot un conseller d'Educació, Cultura i Ciència prohibí que dos terços dels acadèmics poguessen pronunciar-se a favor de la unitat de la llengua catalana, un fet que no ha discutit mai cap autèntic erudit valencià de vàlua ni una part molt considerable dels seus locutors i usuaris més fidels, una opinió que —així ho confirmen les enquestes més fiables— ja és majoritària entre el jovent valencià alfabetitzat.

Aquest és el gran drama de l'oligarquia benestant de València —amb totes les sucursals i voluntats pagades que puguem tenir arreu del país. Llurs fills són enfora d'aquesta massa de joves valen-

cians alfabetitzats en català, alhora que corren el perill de quedar-se fora del mercat del futur poder valencià.

Pel que fa als germans occitans, no serem pas nosaltres a no engatjar-nos en tot allò que puguem. Els amics occitanistes saben que escrivim des del respecte mutu i necessari. Els canals de col·laboració són imprescindibles en una Europa futura, plena de paranys per als més febles. Hem de procurar fer-los costat i col·laborar en tot el que puguem, des de la germanor, que ve donada per la proximitat lingüística i geogràfica, amb un autèntica esclatxa medieval que està a l'arrel primigènia de la catalanitat de valencians i baleàrics, amb participació inclosa dels milers d'occitans que fugiren de la desfeta de Muret, alhora que deixaven un país orfe de molts dels seus millors caps i poetes.

L'índex de salut democràtica del País Valencià es troba, a la primeria del 2005, molt per sota del nivell recomanable per mor de la manipulació lingüística i històrica del poble valencià. Davant d'això, no serem nosaltres qui aconsellem a la comunitat lingüística i cultural catalana que es plegue de braços i que no hi intervinga; això sí, amb tota la fermesa, prudència i elegància exigible en aquests casos, perquè actuar contràriament fóra suïcida per a la viabilitat lingüística i nacional de gairebé tots els catalanoparlants, els quals, de sempre, hem hagut de compartir els mateixos designis, les mateixes guerres, les mateixes cases reials i les mateixes dominacions. ♦

Algunes fonts citades:

- BONET, L. (1999), «Evolución y retos de la política cultural en España», dintre *Tablero, Revista del Convenio*, núm 61 (agosto), pp. 88-89.
- COLON, D. (2004), «Peut-on parler de société européenne à la veille de la Première Guerre Mondiale» dins <perso.wanadoo.fr.david.colon>.
- MARTÍ CASANOVA, J.C. (2003), «La transmissió de la llengua catalana al País Valencià. Anàlisi dels censos lingüístics de 1986 a 2001», *Quaderns de El Tempir*, núm. 3, Associació Cívica per la Llengua El Tempir (Elx)
- MARTÍ CASANOVA, J.C. (2003), «Model de llengua escrita i de llengua parlada al País Valencià», dins *Llengua Nacional*, pp. 9-14, hivern 2003 (Barcelona).
- SUMIEN, DOMERGUE (2004), «La standardisation pluricentrique de l'occitan: nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie» [tesi]: Universitat Pau Valery / Université Paul Valery (Montpellier).
- THÉLOT, C. ET MARCHAND O. (2004), «Statistique sur la longue durée concernant le travail en France», citat dintre *Le travail en France (1800-2000)*.

⁶ En les eleccions autonòmiques del 2003 el BLOC obtingué el 4,67% dels vots. Per altra banda, es mira amb recança la implantació del vot, marginal però creixent, d'ERP.V. El cas és que calen el 5% dels vots per a tenir presència a les Corts Valencianes.